

Magdalena Sieniuc

Uniwersytet Łódzki, Polska

msieniuc@wpia.uni.lodz.pl

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3911-4262>

Nadanie tytułu naukowego profesora. Kilka refleksji na tle regulacji zawartych w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce

Granting the Academic Title of Professor. Some Reflections on the Regulations Contained in
Law on Higher Education and Science

Abstract: The Law on Higher Education and Science of 20 July 2018, entered into force on 1 October 2018, introduced changes concerning the prerequisites for the acquisition of the academic title of professor and the procedure for awarding it. The stage of proceedings before the board of an organisational unit (e.g. Faculty Council) was also abandoned, which in fact led the procedure beyond the 'walls of the university' and limited it to the stage of proceedings before the Council of Scientific Excellence. The author considers selected issues relating to the Professor's academic title, concerning the premise for awarding it, the course of the proceedings in this subject and the entities taking part in them, as well as the role played by the President of the Republic of Poland in these proceedings. As a result of the considerations conducted, the author assumed that the most far-reaching change was the legislator's resignation from the stage of proceedings before the council of the entity from which the candidate for the title of professor had come from, assuming that the role of the President of the Republic of Poland in this process had not undergone any significant changes. He remains bound by the opinions of the reviewers appointed by the Council of Scientific Excellence and its position expressed in the administrative decision issued on the application for the academic title. In accordance with the viewpoint of the author, due to the resignation of the legislator from the stage of proceedings before an individual's council, the opinions of the reviewers expressed in the justification of the Council of Scientific Excellence decision are now, in principle, the only emanation of the assessment of the scientific community expressed in this procedure.

Keywords: science, scientific degree/ title, higher education, professor

Słowa kluczowe: nauka, tytuł / stopień naukowy, szkolnictwo wyższe, profesor

Wprowadzenie

W literaturze przedmiotu tytuł naukowy profesora jest utożsamiany ze swoistego rodzaju aktem kwalifikacyjnym bądź certyfikatem kwalifikacyjnym stwarzającym wzruszalne domniemanie, że jego posiadacz ma szczególne kwalifikacje do prowadzenia rzetelnych i wiarygodnych badań naukowych w określonym – poprzez dziedzinę i dyscyplinę naukową – fragmencie wiedzy¹. Niekiedy tytuł profesora bywa nazywany także mianem „najwyższej godności naukowej” w polskim systemie stopni i tytułów naukowych, bowiem jego zdobycie wienczy wszystkie etapy sformalizowanej kariery naukowej w Polsce². W tytule naukowym upatruje się również dobra osobistego o trwałym (dożywotnim), niezbywalnym i nieobciążalnym charakterze, wywołującym skutki *pro foro externo* w sferze publicznej i prawnopracowniczej³. Wskazuje się przy tym na konieczność ujmowania tej godności naukowej, podobnie zresztą jak stopnia naukowego, w kategoriach dobra o szczególnym charakterze, owocującego pracą na rzecz dobra wspólnego („dobra rodzaju ludzkiego”), do którego nawiązują słowa przysięgi doktorskiej, w tym odkrywania prawdy i rozwoju społeczno-gospodarczego kraju⁴.

Z dniem 1 października 2018 r. weszła w życie ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce⁵, mocą której ustawodawca wprowadził zmiany dotyczące przesłanek nabycia tytułu naukowego profesora i trybu jego nadania, rezygnując przy tym z etapu postępowania przed radą jednostki organizacyjnej (dotychczas radą wydziału bądź innym organem równorzędnym⁶), co w isto-

- 1 T. Brzezicki, P. Sobotko, Postępowanie w sprawach stopni naukowych a zasady sprawiedliwości proceduralnej, (w:) A. Jakubowski, A. Wiktorowska, Prawo nauki. Zagadnienia wybrane, Lex Omega 2018, nr 233451.
- 2 A. Kiebała, Kariera naukowa – zdobywanie stopni i tytułów naukowych, (w:) S. Waltoś, A. Rozmus (red.), Kariera naukowa w Polsce. Warunki prawne, społeczne i ekonomiczne, Warszawa 2012, s. 129.
- 3 J. Pruszyński, Stopnie naukowe. Studium z prawa administracyjnego, Warszawa 1983, s. 78; także T. Brzezicki, P. Sobotko, Postępowanie... *op. cit.*, M. Sieniuc, Jednostka w postępowaniach w sprawach nadania stopnia i tytułu naukowego. Studium z prawa administracyjnego procesowego, Łódź 2019, s. 142.
- 4 M. Sieniuc, Jednostka..., *op. cit.*, s. 241.
- 5 Dz.U. z 2018 r., poz. 1668, aktualnie tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 85 ze zm., powoływana dalej jako: „ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce” bądź „pswn.”; zob. też art. 179 ust. 1 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r. poz. 1669).
- 6 W świetle art. 4 pkt 4 ustawy o stopniach i tytule z 2003 r. pojęcie „rada jednostki organizacyjnej” rozumie się jako radę wydziału, radę innej jednostki organizacyjnej szkoły wyższej, radę naukową instytutu badawczego albo radę naukową instytutu naukowego Polskiej Akademii Nauk, radę naukową instytutu badawczego albo radę naukową międzynarodowego instytutu naukowego utworzonego na podstawie odrębnych przepisów, działającego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

cie wyprowadziło tę procedurę poza „mury szkoły wyższej” i ograniczyło ją do etapu postępowania przed Radą Doskonałości Naukowej⁷ (art. 228 pswn.).

Wprowadzone zmiany dały asumpt do podjęcia rozważań nad wybranymi zagadnieniami z zakresu problematyki tytułu naukowego profesora, w tym kwestii przesłanek jego nadania, przebiegu postępowania w tym przedmiocie oraz podmiotów biorących w nim udział, a także roli, jaką pełni w tym postępowaniu Prezydent RP⁸. Kwestie te stanowią przedmiot żywego zainteresowania środowiska naukowego. Nie brakuje przy tym kontrowersji związanych z postrzeganiem kompetencji Prezydenta RP w postępowaniu o nadanie tytułu naukowego, co tym bardziej skłania do podjęcia powyższych refleksji. Autorka żywi przy tym nadzieję, iż refleksje te staną się przyczynkiem do szerszej dyskusji nad kwestią zasadności wprowadzenia zmian w dotychczas przyjętym i – wydaje się – sprawdzonym modelu postępowania w sprawie nadania tytułu naukowego profesora, w kształcie nadanym powołaną na wstępie ustawą Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, nazywaną wszakże „Konstytucją dla nauki”.

1. Przesłanki nadania tytułu naukowego profesora

Przesłanki nadania tytułu naukowego profesora zostały uregulowane w art. 227 ust. 1 pkt 1 pswn. Zgodnie z tym przepisem tytuł profesora może być nadany osobie, która posiada stopień naukowy doktora habilitowanego oraz:

- a) wybitne osiągnięcia naukowe krajowe lub zagraniczne,
- b) uczestniczyła w pracach zespołów badawczych realizujących projekty finansowane w drodze konkursów krajowych lub zagranicznych lub odbyła staże

7 Pierwsza kadencja Rady Doskonałości Naukowej rozpoczęła się 1 czerwca 2019 r.

8 Poza zakresem rozważań pozostawiam bezczynność i przewlekłe prowadzenie postępowania w sprawach nadania tytułu naukowego profesora, choć niewątpliwie to interesujące zagadnienie, a literatura przedmiotu w tym względzie raczej skąpa, co dodatkowo zachęca do refleksji nad tymi kwestiami i próbą ich rozstrzygnięcia w orzecznictwie sądów administracyjnych (zob. np. wyrok WSA w Warszawie z dnia 31 stycznia 2019 r., II SAB/Wa 465/18, wyrok WSA w Olsztynie z dnia 4 lipca 2019 r., II SAB/Ol 27/19 czy też postanowienie WSA w Warszawie z dnia 15 czerwca 2011 r., II SAB/Wa 34/11 o odrzuceniu skargi na bezczynność Prezydenta RP w sprawie uchylenia postanowienia o nadaniu tytułu profesora, dostępne w Centralnej Bazie Orzeczeń Sądów Administracyjnych (CBOŚA): www.orzeczenia.nsa.gov.pl). W mojej ocenie kwestie te jednak wymagają odrębnego, kompleksowego opracowania z uwzględnieniem rozwiązań przyjętych w ustawie z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2020 r. poz. 374 ze zm.). Z tego względu rozważania w niniejszym artykule ograniczam do aktywnych form działania organu orzekającego w sprawach nadania tytułu naukowego oraz kompetencji Prezydenta RP w tych sprawach, zawężając tym samym przedmiot badań do wybranych refleksji na tle regulacji zawartych w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

naukowe w instytucjach naukowych, w tym zagranicznych, lub prowadziła badania naukowe lub prace rozwojowe w uczelniach lub instytucjach naukowych, w tym zagranicznych⁹.

Od powyższej zasady nabywania tytułu naukowego przez osobę posiadającą stopień naukowy doktora habilitowanego ustawodawca wprowadził w ust. 2 powołanego powyżej artykułu wyjątek, dotyczący możliwości nadania tego tytułu osobie posiadającej jedynie stopień doktora. Uzasadnieniem dla tego rozwiązania, znajdującego zastosowanie „w wyjątkowych przypadkach”, jest „najwyższa jakość osiągnięć naukowych albo artystycznych”. Powołana regulacja kumuluje niezwykle cenne przesłanki przyjmujące postać dwóch pojęć niedookreślonych: „wyjątkowy przypadek” i „najwyższa jakość osiągnięć naukowych albo artystycznych”. Jak uczy praktyka, wskazane „nawarstwienie” czy też „zdwojenie” pojęć niedookreślonych w przepisie ustawy staje się zwykle dużym wyzwaniem dla organów orzekających na jego podstawie w danej kategorii spraw administracyjnych. Taka redakcja wskazanych przesłanek nakłada bowiem na organ prowadzący postępowanie, w rozważanym przypadku – Radę Doskonałości Naukowej, obowiązek szczegółowego uzasadnienia oceny dorobku naukowego kandydata do tytułu w kontekście wskazanej „wyjątkowości” i „wybitności” jego osiągnięć naukowych. Niewątpliwie wskazanymi w powołanym przepisie „osiągnięciami najwyższej jakości”, którymi musi wykazać się kandydat do tytułu w tym wyjątkowym trybie, będą osiągnięcia co najmniej „wybitne”¹⁰. Wyjątkowy charakter regulacji zawartej w art. 227 ust. 2 pswn. będzie wymagał przy tym wykładni zawężającej. Szczegółowe zaś wskazania w tym zakresie, jak można się spodziewać, wynikać będą z orzecznictwa sądów administracyjnych, rozpatrujących skargi na ewentualne odmowne decyzje administracyjne w kwestii wystąpienia przez Radę Doskonałości Naukowej do Prezydenta RP o nadanie wnioskodawcy tytułu profesora w owych wyjątkowych przypadkach.

Obok powyższego warunku kandydat do tytułu profesora, posiadający jedynie stopień doktora, powinien spełnić warunek z art. 227 ust. 1 pkt 1 lit. b) pswn., obejmujący udział w pracach zespołów badawczych lub odbycie staży w instytucjach naukowych, w tym zagranicznych, czy też prowadzenie badań naukowych lub prac rozwojowych w uczelniach lub instytucjach naukowych, w tym zagranicznych (art. 227 ust. 2 zd. 2 pswn.).

Przyjęta formuła redakcyjna powołanego przepisu, wyrażająca się w zwrocie: „w tym zagranicznych”, może rodzić wątpliwości w kwestii niezbędności dla nadania tytułu profesora wypełnienia przesłanki odbycia stażu badawczego w „zagranicznej

9 Węższy zakres wymagań dotyczy kandydata do tytułu profesora sztuki, osoba ubiegająca się bowiem o ten tytuł musi posiadać stopień doktora habilitowanego w zakresie sztuki oraz wybitne osiągnięcia artystyczne; zob. art. 227 ust. 1 pkt 2 pswn.

10 K. Ślebzak, Komentarz do wybranych przepisów ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, (w:) K.W. Baran, Akademickie prawo zatrudnienia. Komentarz, LEX, opublikowany: WKP 2020.

instytucji” lub prowadzenia badań naukowych bądź rozwojowych w „zagranicznej uczelni lub instytucji”. Wydaje się jednak, że prawidłowe odkodowanie powołanej normy wymaga uwzględnienia jej całościowego brzmienia, a zatem refleksji także nad zwrotem zawartym w pierwszej części tego przepisu, zakładającym alternatywę nierozłączną w postaci spójnika „lub” występującego w zwrocie: „uczestniczyła w pracach zespołów badawczych realizujących projekty finansowane w drodze konkursów krajowych lub zagranicznych”. Refleksja ta skłania do przyjęcia zapatrywania, że w ramach spełnienia owego warunku ustawodawca wprowadził możliwość udziału w pracach zespołów badawczych realizujących projekty finansowane w drodze konkursów „krajowych lub zagranicznych”. Dopuścił zatem możliwość uznania, iż przesłanka ta zostanie spełniona zarówno w przypadku udziału kandydata do tytułu w pracach zespołów „krajowych i zagranicznych”, jak i w przypadku udziału jedynie w pracach zespołów badawczych realizujących projekty finansowane w drodze konkursów „krajowych” bądź udziału w pracach zespołów badawczych realizujących projekty finansowane jedynie w drodze konkursów „zagranicznych”. Taka redakcja pierwszej ze wskazanych przesłanek powoduje, że nic nie stoi na przeszkodzie, aby użytemu w dalszej części powołanego przepisu (po spójniku „lub”) zwrotowi: „odbyła staże naukowe w instytucjach naukowych, w tym zagranicznych, lub prowadziła badania naukowe lub prace rozwojowe w uczelniach lub instytucjach naukowych, w tym zagranicznych” przypisać także alternatywne znaczenie dla kwestii wypełnienia przesłanek nadania tytułu profesora. Innymi słowy, taka konstrukcja wskazanej przesłanki nadania tytułu uzasadnia możliwość przyjęcia, iż kwestia odbycia stażu badawczego w zagranicznej instytucji lub prowadzenia badań naukowych bądź rozwojowych w zagranicznej uczelni lub instytucji nie stanowi przesłanki bezwzględnie warunkującej nadanie tytułu profesora w sytuacji, gdy kandydat zrealizował tego rodzaju aktywność w rodzimej instytucji bądź uczelni. To zaś oznacza, iż brak spełnienia przesłanki dotyczącej wskazanej aktywności w instytucji lub uczelni zagranicznej przy jednoczesnym wypełnieniu tej aktywności w krajowej instytucji lub uczelni przemawiał będzie za uznaniem, iż kandydat do tytułu profesora spełnia wymagane w tym względzie warunki. Za słusznością tego stanowiska przemawia analiza całokształtu przesłanek nadania tytułu profesora, w ramach ich redakcji ustawodawca posłużył się spójnikiem „lub”, zestawiając np. wybitne osiągnięcia naukowe „krajowe” lub „zagraniczne” (art. 227 ust. 1 pkt 1 lit. a) pswn.), dopuszczając tym samym możliwość legitymowania się przez kandydata wybitnymi, choć wyłącznie krajowymi, osiągnięciami naukowymi.

Oprócz omówionych powyżej warunków osoba pretendująca do tytułu naukowego profesora (posiadająca stopień doktora habilitowanego, jak i posiadająca jedynie stopień doktora) musi spełnić nowy wymóg formalny, wskazany w art. 20 ust. 1 pkt 5 powołanej ustawy, zakładający, że w okresie od dnia 22 lipca 1944 r. do dnia 31 lipca 1990 r. nie pracowała w organach bezpieczeństwa państwa w rozumieniu ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach

organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów (Dz.U. z 2019 r. poz. 430, 399, 447, 534, 1571), nie pełniła w nich służby ani nie współpracowała z tymi organami (art. 227 ust. 1 *in fine* pswn.).

Z zestawienia powołanej nowej regulacji z dotychczasową regulacją zawartą w art. 26 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki¹¹ wynika, że ustawodawca utrzymał w mocy dwa wymogi nadania tytułu naukowego profesora, tj. posiadanie stopnia doktora habilitowanego i wymóg posiadania osiągnięć naukowych (choć uprzednio były to osiągnięcia znacznie przekraczające wymagania stawiane w postępowaniu habilitacyjnym bez ich dookreślenia jako „krajowe lub zagraniczne”, aktualnie mają to być osiągnięcia „wybitne”) oraz uczestnictwo w pracach zespołów badawczych realizujących projekty finansowane w drodze konkursów krajowych lub zagranicznych lub odbycie staży naukowych w instytucjach naukowych, w tym zagranicznych, lub prowadzenie badań naukowych lub prac rozwojowych w uczelniach lub instytucjach naukowych, w tym zagranicznych. Zauważyć przy tym należy, że ustawodawca złagodził ten ostatni warunek. W ustawie o stopniach i tytule z 2003 r. pretendent do tytułu profesora musiał legitymować się doświadczeniem w kierowaniu wskazanymi zespołami badawczymi, co samo w sobie kryło konieczność kierowania co najmniej kilkoma tego rodzaju zespołami. Aktualnie wymóg ten został ograniczony do uczestnictwa w pracach zespołów badawczych realizujących projekty finansowane w drodze konkursów krajowych lub zagranicznych, co pozwala na przyjęcie, że spełnieniem tego warunku jest uczestnictwo w pracach choćby dwóch zespołów badawczych realizujących projekty finansowane w drodze konkursów krajowych lub zagranicznych.

Jednocześnie w nowej ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce ustawodawca odstąpił od wymogu sprawowania przez kandydata do tytułu profesora opieki naukowej, o której stanowił art. 26 ust. 2 pkt 3 ustawy o stopniach i tytule z 2003 r. Opieka ta zakresem swym obejmowała w szczególności: uczestnictwo co najmniej raz w charakterze promotora oraz promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim zakończonym nadaniem stopnia oraz co najmniej dwa razy w charakterze recenzenta w przewodzie doktorskim lub postępowaniu habilitacyjnym. W miejsce tego wymogu zostało wprowadzone wspomniane już powyżej nowe „wymaganie” dotyczące braku zatrudnienia w organach bezpieczeństwa państwa oraz niepełnienia przez kandydata do tytułu naukowego służby lub współpracy z tymi organami w rozumieniu ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów¹².

11 Tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 1789, powoływana dalej jako: ustawa o stopniach i tytule z 2003 r. Ustawa ta znajduje zastosowanie do postępowań wszczętych do dnia 30 kwietnia 2019 r.

12 Tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 306.

W szczególności współpracą w rozumieniu powołanej ustawy jest świadoma i tajna współpraca z ogniwami operacyjnymi lub śledczymi organów bezpieczeństwa państwa w charakterze tajnego informatora lub pomocnika przy operacyjnym zdobywaniu informacji, a także świadome działanie, którego obowiązek wynikał z ustawy obowiązującej w czasie tego działania w związku z pełnioną funkcją, zajmowanym stanowiskiem, wykonywaną pracą lub pełnioną służbą, jeżeli informacje przekazywane były organom bezpieczeństwa państwa w zamiarze naruszenia wolności i praw człowieka i obywatela (art. 3a ust. 1–2 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów). Z kolei służbą w rozumieniu tej ustawy nie jest pełnienie jej w organach, o których mowa w art. 2¹³, której obowiązek wynikał z ustawy obowiązującej w tym czasie (ust. 3 art. 3a powołanej ustawy). Należy przy tym dodać, że kwestiom związanym z wypełnieniem tego wymogu poświęcone są dalsze przepisy tej ustawy, w tym art. 7, odsyłający do art. 4, stanowiący o obowiązku złożenia oświadczenia lustracyjnego, dotyczącego pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa lub współpracy z tymi organami w okresie od dnia 22 lipca 1944 r. do dnia 31 lipca 1990 r., spoczywającego na osobach urodzonych przed 1 sierpnia 1972 r. Oświadczenie takie kandydat do tytułu profesora składa Przewodniczącemu Rady Doskonałości Naukowej (art. 8 pkt 17b powołanej ustawy).

Czy jest to zmiana oczekiwana w środowisku naukowym? Z pewnością na aprobatę zasługuje nowy wymóg formalny dotyczący braku zatrudnienia kandydata do tytułu profesora w organach bezpieczeństwa państwa, współpracy i służby w tych organach. Niewątpliwie od osoby pretendującej do tego tytułu, a więc do nadania „najwyższej godności naukowej”, należy wymagać takiej nieskazitelności.

13 Zgodnie z art. 2 tej ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów organami bezpieczeństwa państwa, w rozumieniu tej ustawy, są: 1) Resort Bezpieczeństwa Publicznego Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego; 2) Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego; 3) Komitet do Spraw Bezpieczeństwa Publicznego; 4) jednostki organizacyjne podległe organom, o których mowa w pkt 1–3, a w szczególności jednostki Milicji Obywatelskiej w okresie do dnia 14 grudnia 1954 r.; 5) instytucje centralne Służby Bezpieczeństwa Ministerstwa Spraw Wewnętrznych oraz podległe im jednostki terenowe w wojewódzkich, powiatowych i równorzędnych komendach Milicji Obywatelskiej oraz w wojewódzkich, rejonowych i równorzędnych urzędach spraw wewnętrznych; 6) Akademia Spraw Wewnętrznych; 7) Zwiad Wojsk Ochrony Pogranicza; 8) Zarząd Główny Służby Wewnętrznej jednostek wojskowych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych oraz podległe mu komórki; 9) Informacja Wojskowa; 10) Wojskowa Służba Wewnętrzna; 11) Zarząd II Sztabu Generalnego Wojska Polskiego; 12) inne służby Sił Zbrojnych prowadzące działania operacyjno-rozpoznawcze lub dochodzeniowo-śledcze, w tym w rodzajach broni oraz w okręgach wojskowych. Ponadto jednostkami Służby Bezpieczeństwa, w rozumieniu ustawy, są te jednostki Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, które z mocy prawa podlegały rozwiązaniu w chwili zorganizowania Urzędu Ochrony Państwa, oraz te jednostki, które były ich poprzedniczkami.

Za trafnością powyższego stanowiska, w mojej ocenie, przemawia już choćby sam cel wskazanej ustawy z dnia 18 października 2006 r., którym jest „konieczność zapewnienia obsady funkcji, stanowisk i zawodów wymagających zaufania publicznego przez osoby, które swoim dotychczasowym postępowaniem dają i dawały w przeszłości gwarancje uczciwości, szlachetności, poczucia odpowiedzialności za własne słowa i czyny, odwagi cywilnej i prawości”¹⁴. Spełnienie nowego wymogu, czy – jak chce ustawodawca – „wymagania”, powinno dawać zatem rękojmię uczciwości, szlachetności, odpowiedzialności i prawości kandydata do tytułu profesora, czyniąc wymóg ten równie pożądanym, co wymóg posiadania wybitnych osiągnięć naukowych. Trudno sobie bowiem wyobrazić sytuację, w której owe „wybitne” osiągnięcia miałyby związek ze współpracą lub służbą w organach bezpieczeństwa czy pracą w tych organach. Wydaje się, że sytuacja ta *a priori* wyklucza możliwość ujmowania owych osiągnięć naukowych w kategoriach „wybitne”. Powyższy pogląd wyraziłam już w monografii habilitacyjnej, odnosząc się do kwestii utraty tytułu naukowego profesora jako następstwa złożenia niezgodnego z prawdą oświadczenia lustracyjnego, o której stanowi art. 231 ust. 1 pswn., i pogląd ten podtrzymuję także w niniejszym artykule¹⁵.

Jednocześnie w kwestii wymogu posiadania przez kandydata do tytułu naukowego profesora wskazanych w ustawie osiągnięć naukowych nie sposób nie zauważyć swoistego rodzaju stopniowości w zakresie ich „skali naukowej”. W dotychczasowej ustawie o stopniach i tytule z 2003 r. była mowa o osiągnięciach „znacznie przekraczających wymagania stawiane w postępowaniu habilitacyjnym”¹⁶, w którym to postępowaniu miały one stanowić znaczny wkład w rozwój danej dyscypliny naukowej. Aktualnie ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce stanowi o osią-

14 Zob. preambuła do ww. ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów.

15 M. Sieniuc, *Jednostka...*, *op. cit.*, s. 220.

16 W orzecznictwie Centralnej Komisji podkreślano, że dorobek naukowy w przypadku tytułu naukowego profesora, bądź jego znaczna część, nie mogą być związane z pracami składającymi się na rozprawę habilitacyjną, w oparciu o którą nadano stopień doktora habilitowanego. Dorobek ten nie mógł mieć charakteru przyczynkarskiego i popularyzatorskiego (zob. stanowisko Centralnej Komisji zawarte w zaskarżonych decyzjach w sprawach rozstrzygniętych wyrokami NSA z dnia 9 stycznia 2007 r., I OSK 229/06, Lex nr 290695 i z dnia 9 września 1999 r., I SA 1893/98, Lex nr 46281). Ponadto dorobek naukowy kandydata do tytułu nie mógł się sprowadzać do publikacji w lokalnych czasopismach, zawierających treści będące niejednokrotnie powtórzeniem z dorobku habilitacyjnego, czy też sprowadzać się do rutynowych opracowań zawodowych, niewiele wnoszących do rozwoju dziedziny naukowej. W ocenie Komisji: „na tym poziomie awansu naukowego, zgodnie z wymogami ustawy, należy oczekiwać od kandydatów do tytułu profesora poważniejszych publikacji podsumowujących stan wiedzy w określonym obszarze nauki i wytyczającym kierunki jego dalszego rozwoju, publikowanych przez wydawnictwa naukowe dające szansę wejścia ich w życie do szerszego obiegu naukowego i budujące pozycję naukową ich autora, wykraczającą poza lokalne środowisko naukowe”; zob. Sprawozdanie z działalności Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów w 2011 r.

gnięciach „wybitnych”. Można zatem przyjąć, iż osiągnięcia te mają stanowić bardzo znaczący wkład w rozwój danej dyscypliny, a przy tym muszą to być osiągnięcia wybitne, a zatem z językowego punktu widzenia „wybijające się ponad przeciętność”¹⁷. Wprowadzona zmiana zatem nie za wiele „zmienia”, w istocie przesłanka ta ma co najwyżej bardziej szczęśliwe redakcyjne brzmienie. Trudno bowiem znaleźć wyraźną granicę między pojęciem „osiągnięcia znacznie przekraczające wymagania stawiane w postępowaniu habilitacyjnym” a pojęciem „osiągnięcia wybitne”, tym bardziej że w poprzednio obowiązującej regulacji ustawodawca posłużył się już określeniem „wybitne” w ramach definiowania pojęcia „dorobek naukowy” na potrzeby tytułu profesora, przyjmując, że za dorobek ten uważa się również wybitne zrealizowane osiągnięcie projektowe, konstrukcyjne lub technologiczne, a za dorobek artystyczny – wybitne dzieło artystyczne (art. 26 ust. 4 ustawy o stopniach i tytule z 2003 r.).

Natomiast rezygnacja ustawodawcy z wymogu opieki naukowej, w mojej ocenie, nie zasługuje na aprobatę, podobnie zresztą jak rezygnacja z etapu postępowania przed radą jednostki, z której dotychczas wywodził się kandydat do tytułu naukowego. Wprawdzie osoba ubiegająca się o tytuł profesora może całą swą uwagę skupić jedynie na zdobywaniu osiągnięć naukowych oraz pracach zespołów badawczych, tym niemniej opieka naukowa nie pozostawała bez znaczenia dla kompleksowej realizacji tych pierwszych osiągnięć. Całkowita rezygnacja z konieczności sprawowania tej opieki będzie prowadzić do zamierania relacji mistrz – uczeń, jakże cennej dla rozwoju i ciągłości nauki oraz tradycji środowiska naukowego¹⁸. Z tego względu uważam, że nadanie tytułu naukowego profesora nie może następować w całkowitym oderwaniu od osiągnięć w opiece naukowej. Pretendent do tytułu naukowego nie nabywa „tego dobra” w swoim prywatnym interesie, lecz – jak wskazałam na wstępie – dobro to wywołuje skutki *pro foro externo* w sferze publicznej i prawnopracowniczej, podobnie jak wcześniej uzyskany przez niego stopień naukowy doktora lub doktora habilitowanego. Przyjęte rozwiązanie nie służy zatem ciągłości nauki i skutkować może pozbawieniem młodej kadry możliwości rozwijania swych zdolności i zainteresowań badawczych pod kierunkiem wybitnych naukowców o światowej renomie. Oni to bowiem, z uwagi na przyjęte rozwiązanie, będą mogli ograniczyć swoją aktywność naukową jedynie do udziału w projektach badawczych i rozwijania swej kariery naukowej poprzez kolejne osiągnięcia naukowe krajowe lub zagraniczne. Czy w końcowym rozrachunku nie straci na tym nauka? Wybitni naukowcy nie żyją przecież wiecznie, wielką zatem stratą dla nauki byłby brak możliwości, czy też zdolności, kontynuowania ich spuścizny naukowej przez kolejne pokolenia młodych naukowców – „uczniów” owych mistrzów. Można wprawdzie podjąć próbę znalezienia za-

17 W. Doroszewski (red.), Słownik języka polskiego, www.spj.pwn.pl (10.06.2020).

18 Na istotne znaczenie tych relacji wskazywał już J.P. Pruszyński w artykule: Czy nadanie stopnia naukowego ma charakter decyzji administracyjnej? (Kilka uwag do projektu ustawy o stopniach i tytułach naukowych z 1983 r.), OMT 1984, nr 2, s. 20.

let przyjętego rozwiązania, postrzegając je przez pryzmat usunięcia przesłanki, której spełnienie niekiedy było niezależne od możliwości przyszłego pretendenta do tytułu profesora, np. w sytuacji gdy reprezentował on wąską specjalizację albo gdy potencjalni kandydaci do jego opieki nie zostali pomyślnie zrekrutowani do szkoły doktorskiej. Wydaje się jednak, że są to jedyne racje, które mogą uzasadniać przyjęte w tej mierze rozwiązania.

2. Organy właściwe i tryb postępowania w sprawie nadania tytułu naukowego profesora

Na gruncie ustawy o stopniach i tytule z 2003 r. postępowanie w sprawie nadania tytułu naukowego profesora przebiegało dwuetapowo: etap przed radą jednostki organizacyjnej i etap decyzyjny przed Centralną Komisją do Spraw Stopni i Tytułów, którego dopełnienie stanowił akt Prezydenta RP (nominacja profesorska). Drugi etap konsumował w sobie czynności podejmowane przez organ rekomendujący kandydata (CK) i organ nadający tytuł profesora¹⁹.

W szczególności, celem pierwszego etapu było zgromadzenie materiału dowodowego, w tym recenzji, i podjęcie uchwały w przedmiocie poparcia wniosku o nadanie tytułu profesora. W ramach tego etapu czynności postępowania w sprawie o nadanie tytułu profesora kończyły się podjęciem uchwał, których przedmiotem, stosownie do art. 27 ust. 2 ustawy o stopniach i tytule, było: 1) wszczęcie postępowania o nadanie tytułu profesora, 2) wyznaczenie kandydatów na recenzentów, 3) poparcie wniosku o nadanie tytułu profesora. Podjęcie pierwszej z tych uchwał stanowiło podstawę do podejmowania następnych czynności i kolejnych uchwał²⁰.

W drugim etapie Centralna Komisja do Spraw Stopni i Tytułów po przeprowadzeniu postępowania w przedmiocie przedstawienia kandydata do tytułu profesora, poprzedzonego wcześniejszym przesłaniem przez radę jednostki organizacyjnej wniosku kandydata wraz z aktami postępowania, w tym recenzjami, podejmowała uchwałę o przedstawieniu albo odmowie przedstawienia kandydata do tego tytułu w terminie 6 miesięcy od dnia otrzymania uchwały od rady (art. 28 ust. 2 ustawy o stopniach i tytule z 2003 r.). W przypadku uchwały pozytywnej²¹ w tej sprawie Centralna Komisja, stosownie do art. 28 ust. 3 ustawy o stopniach i tytule z 2003 r., w terminie 1 miesiąca od jej podjęcia składała do Prezydenta RP wnioski o nadanie tytułu

19 M. Sieniuc, *Jednostka...*, *op. cit.*, s. 154; zob. też wyrok NSA z dnia 26 kwietnia 2006 r., I OSK 1364/05, CBOSA, a także zachowującą aktualność w tym względzie uchwałę SN z dnia 25 stycznia 1995 r., III AZP 12/94, OSP 1995, z. 12, poz. 242.

20 M. Sieniuc, *Jednostka...*, *op. cit.*, s. 154–156.

21 W przypadku uchwały odmownej kandydatowi, a także radzie jednostki organizacyjnej, przysługiwał wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy do Centralnej Komisji (art. 28 ust. 4 ustawy o stopniach i tytule z 2003 r.).

naukowego profesora. Akt Prezydenta RP dopełniał etap decyzyjny toczący się przed Centralną Komisją do Spraw Stopni i Tytułów.

Rozważanym postępowaniem rządziły zasady określone w ustawie o stopniach i tytule z 2003 r. oraz w ustawie z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego²². Do zasad tych należały:

- a) zasady wynikające z ustawy o stopniach i tytule z 2003 r., tj.: zasada wyłączności prowadzenia postępowania w przedmiocie nadania tytułu naukowego przez jednostkę naukową posiadającą uprawnienia do nadawania stopnia doktora habilitowanego w zakresie danej dziedziny nauki, zasada kolegialności podejmowania decyzji w formie uchwały, zasada tajności głosowania, zasada osobistości tytułu naukowego;
- b) zasady kodeksu postępowania administracyjnego znajdujące w tym postępowaniu odpowiednie zastosowanie (a zatem podlegające modyfikacji wynikającej z wyrażonej w art. 29 ust. 1 ustawy o stopniach i tytule z 2003 r. formuły odpowiedniego zastosowania k.p.a.), tj.: zasada skargowości, zasada ograniczonego czynnego udziału strony w postępowaniu, zasada prawdy obiektywnej ustalanej w oparciu o dowody ściśle określone powyższą ustawą, zasada szczególnego znaczenia wiedzy eksperckiej (prymatu wiedzy eksperckiej), zasada dwuinstancyjności postępowania ograniczona do rozstrzygnięć negatywnych oraz zasada sądowej kontroli uchwały (decyzji) w sprawie tytułu naukowego;
- c) zasady kodeksu postępowania administracyjnego znajdujące w tym postępowaniu zastosowanie wprost, tj.: zasada praworządności (art. 6 i 7 k.p.a. *ab initio*), zasada budzenia zaufania do organu prowadzącego postępowanie (art. 8 k.p.a.), zasada pisemności (art. 14 § 1 k.p.a.)²³.

W nowej ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce ustawodawca wprowadził utrzymał, jak już wskazałam, zasadę nadawania tytułu naukowego profesora przez Prezydenta RP, aczkolwiek ograniczając postępowanie do etapu postępowania przed Radą Doskonałości Naukowej, odstąpił od dotychczas wiążącej w tym postępowaniu zasady prowadzenia postępowania przez uczelnię wyższą. W efekcie postępowanie w sprawie nadania tytułu naukowego toczy się z pominięciem dotychczasowego etapu przed radą jednostki, wniosek bowiem o wszczęcie postępowania osoba ubiegająca się o nadanie tytułu profesora składa bezpośrednio do Rady Doskonałości Naukowej (art. 228 ust. 1 tej ustawy). Pierwszym zatem stadium tego postępowania jest obecnie etap jego wszczęcia przed ową Radą. W tym etapie Rada dokonuje oceny złożonego wniosku i w sytuacji, gdy nie spełnia on w sposób oczywisty przesłanek określonych w art. 227 powołanej ustawy, odmawia wszczęcia postępowania

22 Tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 256 ze zm., powoływana dalej jako: „k.p.a.”

23 Szerzej na temat zasad tego postępowania zob. M. Sieniuć, *Jednostka..., op. cit.*, s. 101–110.

w sprawie nadania tytułu naukowego profesora. Postanowienie o odmowie wszczęcia tego postępowania podlega zaskarżeniu w drodze zażalenia do Rady Doskonałości Naukowej (art. 228 ust. 2 nowej ustawy). Termin na jego wniesienie, z uwagi na przyjętą w art. 228 ust. 9 tej ustawy formułę odpowiedniego stosowania przepisów k.p.a., wnosi 7 dni od doręczenia postanowienia stronie (art. 141 § 2 k.p.a. w zw. z art. 228 ust. 9 pswn.).

Jeśli zaś złożony przez kandydata do tytułu wniosek spełnia powyższe przesłanki, w tym zawiera stosowne uzasadnienie wskazujące na spełnienie wymagań określonych w art. 227 powołanej ustawy, Rada przystępuje do kolejnego etapu postępowania, tj. powołania pięciu recenzentów spełniających wymagania określone w art. 229 tej ustawy do sporządzenia opinii w zakresie spełnienia przez osobę ubiegającą się o tytuł naukowy profesora powyższych wymagań, określonych w art. 227 ust. 1 pswn. Opinie te powinny być wydane w terminie 3 miesiące od dnia ich zlecenia przez Radę. Po otrzymaniu opinii Rada w drodze decyzji administracyjnej występuje do Prezydenta RP o nadanie wnioskodawcy tytułu naukowego profesora albo odmawia tego wystąpienia. Od odmownej decyzji Rady Doskonałości Naukowej przysługuje wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy. Osoba ubiegająca się o nadanie tytułu profesora może go złożyć w terminie 3 miesiące od doręczenia jej decyzji przez Radę. Rada rozpatruje ten wniosek w terminie 6 miesięcy od dnia jego doręczenia. W postępowaniu tym może zasięgnąć opinii recenzentów sporządzających opinie w kwestii spełnienia przez pretendenta do tytułu profesora wymagań określonych w art. 227 pswn. (art. 228 ust. 3–8 tej ustawy).

Zakończenie powyższego etapu postępowania w postaci wydania pozytywnej decyzji administracyjnej przez Radę Doskonałości Naukowej o wystąpieniu z wnioskiem o nadanie tytułu wnioskodawcy otwiera drogę do nadania tytułu naukowego profesora przez Prezydenta RP. Rada bowiem w terminie 21 dni od dnia wydania tej decyzji składa do Prezydenta RP wniosek o nadanie tytułu naukowego profesora (art. 230 ust. 1 pswn.). Można zatem przyjąć, że postępowanie to kończy decyzja administracyjna Rady, a więczy je akt Prezydenta RP o nadaniu tytułu naukowego profesora.

W mojej ocenie decyzja RDN, wprost nazwana przez ustawodawcę „decyzją administracyjną”, powinna zawierać uzasadnienie sporządzone zgodnie z wymogami art. 107 § 1 i § 3 k.p.a., oczywiście przy zastosowaniu formuły jego odpowiedniego stosowania. W uzasadnieniu powinny więc znaleźć się następujące elementy: oznaczenie organu administracji publicznej (RDN), data wydania, oznaczenie strony, powołanie podstawy prawnej, rozstrzygnięcie, uzasadnienie faktyczne i prawne, pouczenie, w jakim trybie służy od niej odwołanie (wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy) oraz podpisy upoważnionych osób z podaniem imienia i nazwiska. Wydanie tej decyzji musi poprzedzać wszechstronna ocena wszystkich zgromadzonych w toku postępowania dowodów, w tym zwłaszcza recenzji dorobku naukowego (zarówno pozytywnych jak i negatywnych, jeśli takie będą w sprawie) i osiągnięć kandydata

do tytułu profesora. Kandydat ma bowiem prawo wiedzieć, które z nich Rada uznała za wiarygodne, a którym tej wiarygodności odmówiła. Pogląd ten znajduje potwierdzenie w orzecznictwie sądów administracyjnych, w którym przyjęto, że „zarówno charakter, jak i przedmiot postępowania w sprawie o nadanie tytułu, jak również fakt, że Centralna Komisja podejmuje uchwałę w głosowaniu tajnym, nie wyłącza w ogóle stosowania art. 107 (k.p.a. – dop. MS), natomiast sprawia, że przepis ten musi być stosowany z uwzględnieniem szczególnego charakteru tego postępowania”²⁴.

Warto dodać w tym względzie, że w orzecznictwie sądów administracyjnych zostały sformułowane cechy prawidłowo sporządzonego uzasadnienia decyzji („dobrego uzasadnienia”), do których zaliczono: logiczny związek oraz zgodność z rozstrzygnięciem i jego treścią, brak wywodów sprzecznych lub rozbieżnych z rozstrzygnięciem, ścisłość i dokładność wywodów, ich zwięzłość i prostota ujęcia oraz kompletność motywów²⁵. Zauważyć przy tym należy, że w literaturze przedmiotu również podjęto próbę sformułowania katalogu cech prawidłowego uzasadnienia decyzji, przyjmując za poglądami judykatury, że jest nim uzasadnienie, które:

- 1) odzwierciedla logiczny związek i zgodność z rozstrzygnięciem oraz jego treścią, innymi słowy daje wyraz tokowi rozumowania organu, uwzględniając jednocześnie aspekt faktyczny i prawny sprawy;
- 2) nie zawiera wywodów sprzecznych, błędnych lub rozbieżnych z rozstrzygnięciem;
- 3) w sposób jasny, prosty, zwięzły i wyczerpujący informuje stronę o motywach, którymi kierował się organ wydający decyzję;
- 4) motywuje stronę do dobrowolnego wykonania decyzji i umożliwia jej kontrolę przez sąd²⁶.

Analiza wskazanych powyżej regulacji dowodzi, że wprowadzone ustawą pswn. rozwiązania dotyczące rezygnacji z etapu postępowania przed organem szkoły wyższej świadczą o braku zaufania ustawodawcy do owego najbliższego kandydatowi do tytułu profesora środowiska naukowego. Nie sposób oprzeć się przy tym wrażeniu, że rozwiązania te przybierają postać swoistej ingerencji państwa w proces nadawania tytułu naukowego, mający na celu odebranie środowisku naukowemu, z którego dotychczas zwykle wywodził się kandydat do tytułu naukowego, realnego wpływu

24 Zob. np. wyrok NSA z dnia 7 października 2014 r., I OSK 1423/14, a także wyrok WSA w Warszawie z dnia 22 stycznia 2014 r., II SA/Wa 1009/13; CBOSA.

25 Zob. np. wyrok WSA w Gdańsku z dnia 13 kwietnia 2005 r., II SA/Gd 3959/01 i wyrok WSA w Poznaniu z dnia 30 listopada 2010 r., III SA/Po 499/10, CBOSA.

26 Zob. szerzej: M. Sieniuc, Uzasadnienie decyzji administracyjnej w polskim orzecznictwie sądowym na tle założeń Modelu kodeksu postępowania administracyjnego Unii Europejskiej, Warszawa 2017, s. 255–256.

na możliwość uzyskania przez niego tytułu profesora²⁷. Czy jest to rozwiązanie korzystne z punktu widzenia ochrony wartości, na których straży stoi Rada Doskonałości Naukowej?²⁸ Sądzę, że czas tu będzie najlepszym weryfikatorem celów i zamierzeń ustawodawcy. Aktualnie jedynie z żalem można przyjąć to swoiste przyzwolenie ustawodawcy na zamieranie więzi między kandydatem do tytułu naukowego a środowiskiem naukowym, z którego się wywodzi i które najlepiej zna, i docenia jego osiągnięcia naukowe oraz całokształt aktywności badawczej i dydaktycznej.

Podobnie z niepokojem przyjdzie przyjąć rozwiązanie dotyczące wspomnianego braku obowiązku udziału kandydata do tytułu w opiece naukowej, prowadzące do zamierania relacji mistrz – uczeń w nauce polskiej. Można żywić jedynie nadzieję, że kwestie związane z opieką naukową i aprobatą rodzimego dla kandydata do tytułu profesora środowiska naukowego będą miały znaczenie na etapie zatrudniania osoby, której nadano ów tytuł, na wnioskowanym przez nią stanowisku w danej szkole wyższej. Jak się wydaje, ta zależność wymusi konieczność sprawowania przez osobę aspirującą do tytułu naukowego profesora owej pożądanej opieki naukowej, choćby w niewielkim, ograniczonym udziale w realizacji projektów badawczych, stopniu.

3. Recenzenci w postępowaniu o nadanie tytułu naukowego profesora

Kwestię recenzentów i wymogów im stawianych w postępowaniu o nadanie tytułu naukowego profesora należy wiązać z jedną z kluczowych zasad tego postępowania – zasadą szczególnego znaczenia wiedzy eksperckiej²⁹. Istotę tej zasady sprowadza się do nadania prymatu wiedzy eksperckiej zawartej w sporządzonych recenzjach, stanowiących – obok tzw. „książki profesorskiej” i innych osiągnięć naukowych – podstawowy dowód w postępowaniu w sprawie nadania tytułu naukowego, z którym kandydat do tytułu nie może polemizować, tak jak z opinią biegłego w rozumieniu przyjętym na gruncie art. 84 § 2 k.p.a. Znajduje ona również potwierdzenie w orzecz-

27 Kwestie te sygnalizowałam już w monografii habilitacyjnej; zob. M. Sieniuc, *Jednostka...*, *op. cit.*, s. 151. W mojej ocenie za przyjęciem tego rozwiązania nie przemawiają bliżej nieokreślone zachowania patologiczne. Co więcej, przyjęte rozwiązanie może prowadzić do nadużywania uprawnień przez wnioskodawców nawet w sytuacjach ewidentnego braku spełnienia przesłanek do nadania tytułu naukowego, co w rezultacie może skutkować nadmiernym obciążeniem RDN i rzutować na kwestię oceny jej bezczynności bądź przewlekłego prowadzenia postępowania. Efektem zaś nadmiernego, niepożądanego obciążenia RDN może stać się brak merytorycznego rozpatrzenia uzasadnionych wniosków z uwagi na wprowadzony, krytykowany przeze mnie, limit czasowy, którego przekroczenie prowadzić ma do umorzenia postępowania w sprawie nadania stopnia lub tytułu naukowego (zob. art. 179 ust. 4 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Dz.U. z 2018 r. poz. 1669).

28 W świetle art. 232 ust. 1 pswn. RDN działa na rzecz zapewnienia rozwoju kadry naukowej zgodnie z najwyższymi standardami jakości działalności naukowej, wymaganymi do uzyskania stopni naukowych, stopni w zakresie sztuki i tytułu profesora.

29 Zob. szerzej: M. Sieniuc, *Jednostka...*, *op. cit.*, s. 149–150.

nictwie sądowym, w których przyjęto, że recenzja nie może być przedmiotem oceny ani krytyki ze strony opiniowanego kandydata, dodając przy tym, że recenzja nie stanowi opinii biegłego, lecz jest jedynie wyrazem dokonanej przez recenzenta osobistej oceny zarówno wkładu kandydata w rozwój określonej dyscypliny naukowej, jak i dorobku naukowego³⁰. Na gruncie niniejszego opracowania w pełni ten pogląd podzielam, dopuszczając odstępstwo od powyższej zasady jedynie w jaskrawych przypadkach niedopełnienia przez recenzenta podstawowych wymogów dla tej formy wyrażenia stanowiska w sprawie, np. w postaci korzystania z „szablonów” recenzji „dopasowywanych” do sylwetki naukowej kandydata do tytułu profesora niekiedy w tak wierny sposób, że z powieleniem pozycji naukowych z recenzji innego kandydata. Nie uważam jednak, aby zawarte w recenzji oceny mogły, co do zasady, stanowić skuteczną podstawę do wytoczenia powództwa o naruszenie dóbr osobistych, a tym bardziej kierowania prywatnego aktu oskarżenia o zniesławienie. Za znamienny w tej kwestii uznaję bowiem pogląd Sądu Najwyższego, wyrażony w wyroku z dnia 26 kwietnia 1996 r., III ARN 86/95, w którym Sąd ten stwierdził, że „ktokolwiek poddaje się jakimkolwiek recenzjom – czy to w dziedzinie nauki, sztuk czy też innej wiedzy łącznie nawet z rzemiosłem – musi się zawsze liczyć z tym, że może spotkać się również z recenzjami, których w najgłębszym przekonaniu nie będzie w stanie osobiście zaakceptować. Nikt bowiem nie przyjmuje chętnie otwartej dyskwalifikacji własnych umiejętności, talentu czy wiedzy. Historia nauki i kultury przynosi opisy wielu głębokich osobistych tragedii wywołanych tego rodzaju sytuacjami, co więcej, przynosi też opisy wielu w istocie rzeczy niesprawiedliwych i nieuzasadnionych krytycznych ocen, obalonych w dalszym biegu rzeczy”. Podzielam przy tym w pełni zaprezentowane przez Sąd Najwyższy stanowisko, że „nie znaleziono jednak dotąd lepszego i uczciwszego sposobu przeprowadzania postępowań kwalifikacyjnych niż powoływanie recenzentów, a następnie tajne głosowanie decydujące o ostatecznym rozstrzygnięciu sprawy”³¹.

Wymogi, które musi spełnić kandydat na recenzenta w postępowaniu o nadanie tytułu naukowego profesora, zostały określone w art. 27 ust. 5 ustawy o stopniach i tytule z 2003 r. Stosownie do tego przepisu kandydat na recenzenta musiał: 1) legitymować się tytułem profesora w zakresie danej lub pokrewnej dziedziny nauki lub posiadać stopień doktora oraz być zatrudnionym przez co najmniej pięć lat w zagranicznej szkole wyższej lub instytucji naukowej na stanowisku profesora i przez okres co najmniej pięciu lat kierować samodzielnie zespołem badawczym, 2) pełnić funkcję promotora co najmniej dwóch osób, które uzyskały stopień doktora i 3) posiadać znaczny dorobek naukowy.

30 Zob. np. wyrok NSA z dnia 8 października 2007 r., I OSK 659/07, a także wyrok NSA z dnia 16 maja 2007 r., I OSK 123/07, CBOSA.

31 OSNP 1996/21/315.

Z kolei na gruncie ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce warunki, jakie musi spełnić osoba, aby zostać recenzentem w postępowaniu o nadanie tytułu naukowego, zostały uregulowane w art. 229 ust. 1. Zgodnie z tym przepisem recenzentem w postępowaniu w sprawie nadania tytułu naukowego profesora może być osoba:

a) posiadająca tytuł profesora w zakresie danej dziedziny lub co najmniej stopień doktora zatrudniona przez co najmniej 5 lat w zagranicznej uczelni lub instytucji naukowej na stanowisku profesora, która:

– przez okres co najmniej 5 lat kierowała samodzielnie zespołem badawczym oraz posiada znaczący dorobek w zakresie danej dziedziny nauki.

Jednocześnie ustawodawca zastrzegł, że recenzentem tym nie może zostać osoba, która w okresie ostatnich 5 lat dwukrotnie nie dochowała ustawowego (3-miesięcznego) terminu sporządzenia recenzji (art. 229 ust. 2 powołanej ustawy). Ustawa pswn. nie określa, w jaki sposób należy oceniać przekroczenie wskazanego terminu. Wydaje się, że pomocnym środkiem byłoby monitorowanie w RDN tych kwestii poprzez opracowanie stosownych baz recenzentów. Kwestia ta bowiem ma znaczenie dla całościowego spojrzenia na bezczynność lub przewlekanie postępowania przez Radę w sprawach nadania tytułu naukowego. Niewątpliwie kwestie te mogą stanowić przedmiot oceny RDN najwcześniej od wejścia w życie powyższego przepisu. Dotychczasowi recenzenci, w mojej ocenie, nie mogą być bowiem zaskakiwani nowymi regulacjami prawnymi. Przyjęcie odmiennego poglądu, zakładającego wsteczne działanie powyższego przepisu, nie daje im możliwości dopełnienia tych warunków, zwłaszcza gdy stany przedłużania terminu sporządzenia opinii (recenzji) spowodowane były np. chorobą recenzenta bądź poważnym obciążeniem innymi recenzjami.

Przypomnieć przy tym należy, że w przedmiotowym postępowaniu Rada powołuje pięciu recenzentów do sporządzenia opinii w zakresie spełnienia przez pretendenta do tytułu wymagań uprawniających do uzyskania tego tytułu, szczegółowo wskazanych w powołanym wyżej art. 227 ust. 1 pswn. Kwestia problemową, zgłaszaną zarówno w literaturze jak i orzecznictwie, staje się specjalizacja recenzenta. W wyroku z dnia 7 października 2014 r., I OSK 1423/14 NSA wyraził pogląd, że „recenzje sporządzane w postępowaniu o tytuł, podobnie jak w postępowaniach o stopień, dotyczą osiągnięć i dorobku naukowego, stąd też aby mogły być sporządzone w sposób prawidłowy, obiektywny i rzetelny, powinny być sporządzane przez osoby najbardziej kompetentne, a to oznacza, że powołując recenzenta, należy mieć również na uwadze nie tylko dziedzinę naukową, jaką reprezentuje, ale również dyscyplinę naukową, a niejednokrotnie specjalizację w ramach danej dyscypliny”. W głosie do tego wyroku Aleksander Jakubowski³², aprobując stanowisko NSA, wskazał na dwie istotne kwestie, a mianowicie że, po pierwsze, w powołanym wyroku określono zasadę, we-

32 A. Jakubowski, Stopnie i tytuły naukowe – postępowanie o nadanie tytułu profesora – powołanie recenzentów. Glosa do wyroku NSA z dnia 7 października 2014 r., I OSK 1423/14, OSP 2015/7–8/70.

dług której powinni być wybierani recenzenci w sprawach naukowych (zasadę wyboru recenzenta z możliwie najbliższej specjalizacji), a po drugie, że zwrócono uwagę na daleko idące konsekwencje procesowe uchybienia tej zasadzie (brak rzetelności oceny). Trafnie przy tym Autor glosy podkreślił, że powyższym wyrokiem NSA zane-gował dotychczas przyjmowaną w orzecznictwie sądów administracyjnych³³ tezę, iż organ administracyjny ma zasadniczo dowolność w zakresie powoływania recenzentów w postępowaniu awansowym, byleby reprezentowali oni tożsamą lub pokrewną względem kandydata dziedzinę/dyscyplinę nauki³⁴. Na gruncie niniejszego opracowania w pełni zgadzam się z zaprezentowanym w tym wyroku poglądem wyrażającym zasadę wyboru recenzenta z możliwie najbliższej specjalizacji względem dorobku ocenianego kandydata. Podzielam przy tym stanowisko co do konieczności wprowadzenia wyjątków od tej zasady, których celem powinna być eliminacja grzecznościowych ocen dorobku naukowego³⁵ bądź konieczność wyznaczenia recenzentów w danym postępowaniu przy braku recenzentów z właściwej dyscypliny, a niekiedy specjalizacji.

Biorąc pod uwagę powyższe regulacje, w tym zwłaszcza regulacje wyprowadzające przedmiotowe postępowanie poza „mury szkoły wyższej”, wysnuć można wniosków o wzroście znaczenia roli recenzenta w niniejszym postępowaniu. Udział owych pięciu recenzentów staje się bowiem swoistą namiastką udziału w tym postępowaniu środowiska naukowego (jest „głosem wspólnoty naukowców”), które dotychczas miało zagwarantowaną ustawowo możliwość wyrażenia aprobaty lub dezaprobaty dla starań kandydata o tytuł naukowy, bowiem pierwszy etap postępowania, toczący się przed radą wydziału, zapewniał mu taką możliwość. Szkoda tylko, że ów recenzent nie musi się już legitymować osiągnięciami w zakresie wymaganej dotychczas opieki naukowej. Niewątpliwie ów brak wymogu wypromowania co najmniej dwóch doktorów, jak trafnie podkreśla się w literaturze³⁶, został skorelowany z ogólnym brakiem posiadania osiągnięć w opiece naukowej przez kandydata do tytułu profesora.

33 Zob. np. stanowisko wyrażone w wyroku WSA w Warszawie z dnia 25 kwietnia 2013 r., II SA/Wa 103/13; odmiennie: stanowisko NSA w wyroku z dnia 23 marca 2007 r., I OSK 2030/06, CBOSA.

34 A. Jakubowski, *Stopnie...*, *op. cit.*

35 Zob. J. Borkowski, *Podstawy prawne nadawania stopni i tytułu, naukowych i w zakresie sztuki, a kontrola sądu administracyjnego w tych sprawach*, (w:) J. Góral, R. Hauser, J. Repel, M. Zirk-Sadowski (red.), *Ratio est anima legis. Księga jubileuszowa ku czci Profesora Janusza Trzcíńskiego*, Warszawa 2007, s. 167. Na problem grzecznościowych ocen dorobku naukowego uwagę zwracał też J. Łętowski w artykule: *Ambicje przed sądem. O orzecznictwie sądowym w sprawach stopni naukowych*, (w:) H. Olszewski, B. Popowska (red.), *Gospodarka. Administracja. Samorząd*, Poznań 1997, s. 297.

36 H. Izdebski, (w:) H. Izdebski, J.M. Zieliński, *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, LEX, opublikowany: WKP 2019.

4. Akt nadania tytułu naukowego profesora – kwestia kompetencji Prezydenta RP

W literaturze przedmiotu większość autorów prezentuje stanowisko, że Prezydent RP ma kompetencje jedynie do oceny formalnej wyrażonego w formie decyzji administracyjnej wystąpienia Rady Doskonałości Naukowej o nadanie tytułu profesora, podobnie jak w przypadku dotychczas składanego w tym przedmiocie wniosku przez Centralną Komisję. W szczególności ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce nie wyklucza możliwości żądania przez niego uzupełnienia tego wystąpienia o wymagane dokumenty w sytuacji braku jego kompletności. Nie ma natomiast kompetencji dla oceny merytorycznej wystąpienia RDN³⁷. Kwestia bowiem spełnienia przesłanek do nabycia tego tytułu podlega jedynie ocenie recenzentów, którą następnie kieruje się Rada Doskonałości Naukowej, co tym samym wyklucza możliwość przyznawania uprawnień decyzyjnych w tym zakresie Prezydentowi, w tym zwłaszcza uprawnień w zakresie odmowy nadania tytułu naukowego profesora. Za stanowiskiem tym, w mojej ocenie, przemawiają następujące względy.

W pierwszej kolejności należy zauważyć, że choć sam proces nadania tytułu naukowego profesora wieńczy akt Prezydenta RP, to jednak w świetle ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce Prezydent nie jest organem prowadzącym postępowanie w sprawie nadania tytułu naukowego profesora. Szczegółowa analiza przepisów tej ustawy, a także ustawy ją poprzedzającej, dowodzi przy tym, że nie dysponuje on żadnymi środkami umożliwiającymi dokonanie merytorycznej oceny osiągnięć i dorobku kandydata do tego tytułu. Przysługują one bowiem jedynie organowi prowadzącemu postępowanie, tj. Radzie Doskonałości Naukowej. Postępowanie kończy zatem decyzja administracyjna tejże Rady o wystąpieniu do Prezydenta RP o nadanie tytułu naukowego. Akt Prezydenta RP dopełnia jedynie proces nadania tego tytułu.

Powyższa konstatacja znajduje również potwierdzenie w art. 230 ust. 3 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, wskazującym wprost, że w przypadku powzięcia wiadomości o możliwości naruszenia przez kandydata do tytułu profesora praw autorskich Prezydent RP może zwrócić się do Rady Doskonałości Naukowej o dołączenie do wniosku opinii komisji do spraw etyki w nauce przy Polskiej Akademii Nauk. W przypadku zaś wydania przez tę Komisję opinii potwierdzającej możliwość naruszenia praw autorskich kompetencje w zakresie wznowienia postępowania o nadanie tytułu profesora zostały zastrzeżone na rzecz Rady Doskonałości Naukowej. Co więcej, z powołanego przepisu wyprowadzić można wniosek, że skoro kompetencje w zakresie wznowienia postępowania zostały przypisane Radzie Doskonałości Naukowej, to aktem kończącym rozważane postępowanie musi być wydana przez nią decyzja administracyjna, zgodnie z ogólną normą wyrażoną

37 Takie stanowisko prezentowano dotychczas w odniesieniu do wystąpienia Centralnej Komisji do Prezydenta RP z wnioskiem o nadanie tytułu profesora; zob. A. Kiebała, *Kariera...*, *op. cit.*, s. 131.

w art. 151 § 1 k.p.a. w związku z odpowiednim zastosowaniem tego przepisu w postępowaniu o nadanie tytułu naukowego (art. 228 ust. 9 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce). Zwrócić przy tym należy uwagę, że możliwość wznowienia postępowania o nadanie tytułu profesora została uzależniona od opinii komisji do spraw etyki przy Polskiej Akademii Nauk, co także potwierdza tezę, iż akt Prezydenta RP stanowi jedynie uzewnętrznienie woli środowiska naukowego, w tym zwłaszcza woli recenzentów, a ogólnej rzecz biorąc Rady Doskonałości Naukowej, jej to bowiem decyzją pozostaje związany.

W konkluzji należy przyjąć, że rola Prezydenta RP w przedmiotowym postępowaniu jest ograniczona jedynie do nadania tytułu naukowego profesora w drodze aktu przyjmującego formę postanowienia (nominacji profesorskiej), uroczyscie odbieranego przez wnioskodawcę. W mojej ocenie jest on związany decyzją RDN.

Czymże jest więc owa nominacja profesorska? Łatwiej ustalić, czym nie jest. Kwestie te stanowiły przedmiot moich szczegółowych rozważań w monografii habilitacyjnej, w której podjęłam próbę scharakteryzowania aktu nadania tytułu naukowego profesora, wskazując, że rozważany akt Prezydenta RP jest aktem 1) niebędącym decyzją administracyjną ani innym rodzajem rozstrzygnięcia indywidualnej sprawy, b) wprowadzającym w życie decyzję administracyjną wyrażającą wolę środowiska naukowego w kwestii zasadności nadania tytułu naukowego profesora określonej osobie, c) niepodlegającym weryfikacji w trybie postępowania administracyjnego i kontroli sądowej³⁸, d) któremu towarzyszy uroczyste doręczenie i publikacja w Monitorze Polskim³⁹.

Wnioski

Nowa ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce znacząco zmienia dotychczasowy model postępowania w sprawie nadania tytułu naukowego profesora. Przede wszystkim zmiana dotyczy przesłanek nadania tytułu profesora, w ramach której ustawodawca zrezygnował z przesłanki sprawowania opieki naukowej, akcent położył zaś na kwestię udziału kandydata w projektach badawczych, w tym zwłaszcza zagranicznych, oraz na spełnienie dodatkowego wymogu formalnego w postaci braku zatrudnienia w organach bezpieczeństwa państwa w rozumieniu ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów, niepełnienia w nich służby oraz braku współpracy z tymi organami (art. 227 ust. 1 in fine pswn.).

38 Zob. szerzej: S. Fundowicz, J. Parchomiuk, Wznowienie postępowania w sprawie nadania stopnia lub tytułu naukowego, (w:) J.P. Tarno, A. Szot, P. Pokorny, Specyfika postępowań w sprawach z zakresu szkolnictwa wyższego i nauki, Lublin 2016, s. 114.

39 M. Sieniuc, Jednostka..., *op. cit.*, s. 203.

Na tle wprowadzonych zmian najdalej idącą pozostaje rezygnacja ustawodawcy z etapu postępowania przed radą jednostki, z której dotychczas wywodził się kandydat do tytułu profesora. Natomiast rola Prezydenta RP w tym procesie nie uległa istotnym przeobrażeniom, pozostaje on związany opiniami recenzentów wyznaczonych przez RDN i jej stanowiskiem wyrażonym w decyzji administracyjnej, wydanej w przedmiocie wystąpienia o nadanie tytułu naukowego. W związku z rezygnacją ustawodawcy z etapu postępowania przed radą jednostki (innym właściwym organem) opinie recenzentów, znajdujące wyraz w uzasadnieniu decyzji RDN, stają się w zasadzie jedyną emanacją oceny środowiska naukowego, wyrażanej w tym postępowaniu.

Biorąc pod uwagę szczegółowo przedstawione w toku rozważań zmiany dotyczące postępowania w sprawie nadania tytułu profesora nie sposób oprzeć się wrażeniu, że ich wspólnym rdzeniem stało się wyprowadzenie procedury ubiegania się o nadanie tytułu naukowego poza środowisko szkoły wyższej, poprzedzone uwolnieniem kandydata do tego tytułu od „obowiązku pracy na jej rzecz” bądź szerzej „na rzecz środowiska naukowego” w postaci dotychczasowej opieki naukowej. Niewątpliwie zmiany te mogą uzasadniać obawę, że w konsekwencji ich wcielania w życie może dojść do utraty ciągłości nauki i zamierania potrzeby budowania, niezwykle pożądanej w środowisku naukowym, relacji mistrz – uczeń.

W kontekście zasygnalizowanej obawy nasuwa się zatem pytanie: czyżby kwestia przyjęcia spuścizny naukowej po owych mistrzach przestała być przedmiotem zainteresowania ustawodawcy, a stała się w jego oczach bezużytecznym refleksem minionej epoki? Pytanie to pozostawiam bez odpowiedzi, czas przyniesie wkrótce odpowiedź także i na nie. Nie wydaje się jednak, aby udział w projektach badawczych mógł stanowić panaceum na wszystkie bolączki nauki polskiej i był wart zerwania z dotychczasową tradycją akademicką budowaną wszakże w większości na relacjach mistrz – uczeń.

BIBLIOGRAFIA

- Borkowski J., Podstawy prawne nadawania stopni i tytułu, naukowych i w zakresie sztuki, a kontrola sądu administracyjnego w tych sprawach, (w:) J. Góral, R. Hauser, J. Repel, M. Zirk-Sadowski (red.), *Ratio est anima legis. Księga jubileuszowa ku czci Profesora Janusza Trzczińskiego*, Warszawa 2007.
- Brzezicki T., Sobotko P., Postępowanie w sprawach stopni naukowych a zasady sprawiedliwości proceduralnej, (w:) A. Jakubowski, A. Wiktorowska, *Prawo nauki. Zagadnienia wybrane*, LEX Omega 2018, nr 233451.
- Doroszewski W. (red.), *Słownik języka polskiego*, www.spj.pwn.pl
- Fundowicz S., Parchomiuk J., Wznowienie postępowania w sprawie nadania stopnia lub tytułu naukowego, (w:) J.P. Tarno, A. Szot, P. Pokorny (red.), *Specyfika postępowań w sprawach z zakresu szkolnictwa wyższego i nauki*, Lublin 2016.

- Izdebski H., (w:) H. Izdebski, J. M. Zieliński, Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz, LEX, WKP 2019, <https://sip.lex.pl>.
- Jakubowski A., Stopnie i tytuły naukowe – postępowanie o nadanie tytułu profesora – powołanie recenzentów. Glosa do wyroku NSA z dnia 7 października 2014 r., I OSK 1423/14, OSP 2015/7–8/70.
- Kiebała A., Kariera naukowa – zdobywanie stopni i tytułów naukowych, (w:) S. Waltoś, Rozmus A. (red.), Kariera naukowa w Polsce. Warunki prawne, społeczne i ekonomiczne, Warszawa 2012,
- Łętowski J., Ambicje przed sądem. O orzecznictwie sądowym w sprawach stopni naukowych, (w:) H. Olszewski, B. Popowska (red.), Gospodarka. Administracja. Samorząd, Poznań 1997.
- Pruszyński J., Stopnie naukowe. Studium z prawa administracyjnego, Warszawa 1983.
- Pruszyński J.P., Czy nadanie stopnia naukowego ma charakter decyzji administracyjnej? (Kilka uwag do projektu ustawy o stopniach i tytułach naukowych z 1983 r.), „Organizacja-Metody-Technika w Administracji Państwowej” 1984, nr 2.
- Sieniuc M., Jednostka w postępowaniach w sprawach nadania stopnia i tytułu naukowego. Studium z prawa administracyjnego procesowego, Łódź 2019.
- Sieniuc M., Uzasadnienie decyzji administracyjnej w polskim orzecznictwie sądowym na tle założeń Modelu kodeksu postępowania administracyjnego Unii Europejskiej, Warszawa 2017.
- Ślebzak K., (w:) K. Baran (red.), Komentarz do wybranych przepisów ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, (w:) Akademickie prawo zatrudnienia. Komentarz, LEX, WKP 2020, <https://sip.lex.pl>